

УДК 336.741.243:004.738.5-049.7

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Несен О.В., Цірук К.А.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Стаття присвячена дослідженню криптовалют як різновиду електронних грошей та їх ролі в інформаційній економіці, порівнянню основних типів і видів криптовалют та можливих загроз, пов'язаних з їхнім використанням. Визначено шляхи впливу криптовалют на стабільність фінансової системи України.

Ключові слова: криптовалюта, інновації, інформаційна економіка, фінансова сфера, ризики, платіжна система, біткоїн, лайткоїн.

Постановка проблеми дослідження. Сьогодні фінансова система України удосконалюється і прогресує у контексті розвитку глобалізації, поширення IT-технологій та загальної комп'ютеризації. Це сприяє появі нових фінансових інститутів, інструментів та форм взаємодії між людьми. Так, з'явився аналог традиційних валют – криптовалюта та її найпоширеніша грошова одиниця Bitcoin. Існування потреби в постійному моніторингу руху даних грошових одиниць виявляє сучасні тенденції грошово-валютних систем на світовому ринку. Особливо важливо простежити динаміку розвитку українського ринку електронних грошей, оскільки це дозволить з'ясувати певні особливості сучасного фінансового сектору та пов'язані з ним інші соціально-економічні показники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринку криптовалют є досить новим предметом наукових дискусій. Вагомий внесок у розв'язанні проблеми створення та використання криптовалют, а саме дослідження умов функціонування криптовалют, їх перспектив розвитку та обмежень у використанні зробили такі фахівці як Б. Бернанке, Ф. Вельд, Х. Влахос, О. Галицький, Е. Гельцл, А. Грінспен, М. Інгланд, Б. Кінг, М. Клягін, Н. Крістін, В. Косарев, П. Кругмен, Є. Лобачева, Н. Пантелєєва, П. Ревенков, В. Родіонова, В. Супян, К. Скінер, К. Уїлсон та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Окремого дослідження потребує паралельне визначення проблемних аспектів використання криптовалют як в Україні, так і у світі, що дасть можливість порівнювати тенденції розвитку в наступних наукових дослідженнях, а також аналіз проблемних питань щодо нормативно-правового регулювання криптовалют в Україні.

Мета статті – проаналізувати проблемні аспекти використання криптовалют в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Європейський центральний банк (ЄЦБ) визначає криптовалютою як цифрове представлення вартості, яка не емітована центральним банком, кредитною організацією або установою з електронних грошей, цей інструмент у деяких випадках може бути використаний як альтернатива грошам [1]. Тобто на думку ЄЦБ такі криптовалюти, як Bitcoin, не є віртуальними валютами, не можуть бути повноправними формами грошей та валютою загалом з юридичної точки зору.

Bitcoin є найпопулярнішою криптовалютою у світі. В квітні 2018 року щоденний оборот тор-

гів в цій валюті за середнім курсом був на суму, еквівалентну понад 8 млрд. доларів США, а загальна капіталізація – понад 157 млрд. дол. США [6]. За оцінками ЄЦБ, Bitcoin використовується у близько 69 тис. операцій щоденно (для порівняння – 274 млн. безготівкових роздрібних платіжних трансакцій на добу лише в регіоні ЄС).

За даними блогу Visual Capitalist, станом на початок лютого 2018 року обсяг криптовалют у світі оцінювався у \$146,2 млрд. Левова частка (47%) припадала на Bitcoin, а 19% займав Ethereum [7]. Є припущення, що вже за 10 років близько 10% усіх світових платежів можуть вестися у різного роду криптовалютах. Згідно інформації на сайті системи Bitcoin, ця схема функціонує без контролюючого органу або центрального банку, а обробка трансакцій та емісія здійснюються колективно учасниками мережі [14].

Варто зазначити, що до популярних криптовалют також належать Ripple, EOS, Litecoin, Stellar, Cardano тощо.

Незважаючи на велику популярність криптовалют, існує ряд недоліків їх використання. Зокрема, власник має, як у реальному житті, захищати свій гаманець від шахраїв. Вже були відомі неодноразові випадки, коли злочинцям вдавалося заволодіти великою кількістю Bitcoin. Так, наприклад, 7 грудня 2017 року з електронної біржі "NiceHash" хакерами було викрадено близько 4800 одиниць криптовалюти на суму понад 60 млн. дол. США, а 26 січня 2018 року з токійської біржі криптовалют "Coincheck" – на суму 537 млн. дол. США [8].

Передбачити майбутню поведінку будь-якої криптовалюти надзвичайно складно, тому зберігати таким шляхом свої заощадження – рідко надзвичайно ризиковано. Курс може стрімко здійснитися вгору, і так само стрімко впасти. Тому ще одним проблемним аспектом використання є високо ризикований характер такого активу. Для прикладу можна привести наступні дані: рекорд вартості Bitcoin був 17 грудня 2017 року – максимальний показник за день був 19.891,00 дол. США за 1 одиницю, при цьому вже через 5 днів мінімальне значення за день було лише 10.700,00 дол. США. На початок квітня 2018 року ціна за 1 Bitcoin не перевищувала 7.000,00 дол. США [9].

Анонімна процедура розрахунків криптовалютою сама по собі створює загрозу використання її для фінансування незаконних операцій, що зумовлює ще один проблемний аспект використання. Це проявляється в анонімному фінансу-

ванні (фінансування готівкою або фінансування третіми особами через віртуальні обмінні пункти, в яких не ідентифікується належним чином джерело фінансування). Проте блочний ланцюг у віртуальних валютах містить повну історію кожної проведеної транзакції, і він є в публічному доступі. Деякі дослідники вважають, що Bitcoin припускає неповну ідентифікацію користувача, але в багатьох випадках користувачів та їх транзакції можна ідентифікувати, що підтвердилося виявленням, що публічні ключі прив'язані до багатьох IP-адрес, які отримували Bitcoin, що дає змогу дізнаватися про попередні транзакції [2, с. 34].

Всі криптовалюти є експериментальними. Про це попереджує навіть офіційний сайт валюти Bitcoin [14]. Даний аспект ще раз підтверджує її непередбачуваність і високий ступінь ризику при використанні.

Неврегульованим питанням залишається процес оподаткування. Офіційно, криптовалюти не являються справжніми валютами, тим не менш, якщо від них отримується прибуток, він має бути оподаткований. Тому це питання залишається на розсуд власників та тих, хто ними користується.

У багатьох країнах світу легалізація цих криптогрошей виконана різною мірою. Так в Іспанії готується відкриття 7 тис. банкоматів для обміну Bitcoin на євро, 3 тис. таких банкоматів наявні в Польщі [3, с. 636]. Південна Корея заявила про намір легалізувати криптовалюти.

До категорії приватних грошей така криптовалюта відноситься в Німеччині, за її допомогою можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції.

На початку 2017 р. у Відні (Австрія) офіційно відкрився перший у світі Bitcoin-банк ("Bitcoin-Bank"), де можна обмінювати євро на Bitcoin і навпаки.

У квітні 2017 року уряд Японії офіційно визнав Bitcoin платіжним засобом, який виконує функцію валюти. Водночас офіційною грошовою одиницею залишилася лише ієна.

На думку фахівців Світового банку, слідкувати за розвитком криптовалют має бути компетенцією тих підрозділів центрального банку, які опікуються платіжними системами та розрахунками. Європейський центральний банк у своїх дослідженнях про віртуальні цифрові валюти "Virtual currency schemes – a further analysis" не висловлює однозначного рішення щодо використання криптовалют, і застерігає від їх використання у своїй фінансовій діяльності [1]. Європейське банківське управління (European Banking Authority) закликала банки Європейського Співтовариства утриматися від операцій з криптовалютою, оскільки вони не мають будь-якого забезпечення і не контролюються державними регуляторами жодної країни [4].

Сьогодні статус криптовалюти в Україні не визначено жодним нормативно-правовим документом. Національний банк України своїм листом № 29-208/72889 від 10.11.2014 року зазначив, що розглядає віртуальну валюту Bitcoin як грошовий субститут, який не має забезпечення реальної вартості і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це супер-

ечить нормам українського законодавства [10]. Таким чином, майнінг криптовалют в Україні прирівнюється до фіктивного підприємництва та незаконних дій з віртуальною валютою.

Схиляючись до постанов НБУ, Державна фіскальна служба заявляє про неможливість використання криптовалюти як засобу платежу, адже вона є грошовим сурогатом.

Безумовно, активний розвиток криптовалютних відносин потребує правового врегулювання. На даний момент в Україні утворився правовий вакуум. Відповідно до чинного законодавства, криптовалюта в якості взаєморозрахунків використовуватися не може, тому Bitcoin як платіжний засіб, є неспроможним. Отже, фізичні чи юридичні особи, які використовують Bitcoin, здійснюють операції та ведення бізнесу на власний страх та ризик без жодних гарантій зі сторони держави. Саме тому НБУ застерігає від операцій з криптовалютами, в тому числі у Bitcoin, доки не сформується система регулювання, яка зможе запобігти зловживанням.

З упевненістю можна виокремити принципову закономірність регулювання криптовалюти у світі. Країни з сильною економікою грошовою одиницею запроваджують криптовалюту як засіб платежу або як фінансовий актив. Країни зі слабкою економікою та нестабільною грошовою одиницею намагаються підтримати національну валюту, обмеживши криптовалюти як засіб платежу, проте дозволяючи криптовалюту як засіб обміну.

Зважаючи на вищесказане, якщо розглядати перспективи врегулювання криптовалюти як засобу платежу чи валютну цінність в Україні в майбутньому, то такий варіант, враховуючи економічний ефект, є дуже малоймовірним. Оскільки в умовах слабкої національної валюти це може швидко спровокувати збільшення інфляційних процесів у державі, здешевлення національної валюти, а також призвести до легкого обходу валютного законодавства, зокрема валютних обмежень щодо виведення валюти та цінностей закордон.

Насправді, проблемою для правового регулювання криптовалют в Україні є те, що функціонування її системи відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі та не може бути підконтрольною державі, тому обіг такого засобу платежу не може бути належним чином врегульований. Крім того, якщо взяти до уваги процес майнінгу як збільшення обсягів криптовалюти та переведення її у неконтрольовану сферу, то такий процес призведе до ще більшого послаблення національної валюти через все більший розмір вкладень в криптовалюту.

Слід відмітити, що Проект Закону України "Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні" визначає криптовалюту як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в числовому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом. При цьому Проектом передбачається введення 2% збору на обов'язкове державне пенсійне страху-

вання з кожної криптообмінної операції, що призведе до додаткових надходжень до Державного бюджету України [13].

Варто зазначити, що відповідно до Проекту Закону України "Про обіг криптовалюти в Україні", криптовалюта трактується як програмний код (набір символів, цифр та букв), є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн як облікові одиниці поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду). При цьому в проєкті зазначається, що до криптовалюти застосовуються загальні норми, які розповсюджуються на право приватної власності, а до криптовалютних транзакцій застосовуються загальні положення про договір міни, відповідно до законодавства України. Також проєктом передбачається розповсюдження податкових правовідносин до операцій з майнінгу та міни (обміну) криптовалюти, відповідно до чинного законодавства України (тобто криптовалюта буде об'єктом оподаткування) [12].

Аналізуючи вищенаведені законопроекти, потрібно звернути увагу на те, що обидва потребують додаткового доопрацювання. Передусім, з огляду на те, що необхідно паралельно вносити зміни в інші законодавчі акти, які регулюють суміжні

правовідносини (зокрема, до Цивільного кодексу України), надавши визначення і правовий статус криптовалюти як особливого об'єкта цивільно-правових відносин. Крім цього, на рівні держави потрібно розробляти програми з впровадження спеціального програмного забезпечення, в якому буде можливий обіг криптовалюти, наприклад, як предмета міни. Безперечно, криптовалюти мають бути об'єктами оподаткування, що створить додаткові надходження до Державного бюджету України.

Висновки і пропозиції. На сьогодні міжнародними фінансовими установами та центральними банками не розроблено жодних узгоджених підходів до питань, пов'язаних із використанням криптовалют. Водночас банківська спільнота, зокрема представники центральних банків, які брали участь у Міжнародному форумі роздрібних платежів (м. Стамбул) за ініціативою Світового банку та Комітету з платежів і ринкових інфраструктур Банку міжнародних розрахунків, наголошує, що використання віртуальних валют потребує пильного моніторингу та осмислення з боку державних регуляторів. Проблема правового регулювання криптовалюти, насамперед, полягає у тому, що жодні норми чинного законодавства не можуть бути поширені на криптовалюту як на об'єкт цивільних правовідносин.

Список літератури:

1. "Virtual currency schemes" (2015). – European Central Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf
2. Баранов Р.О. Протидія легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму з використанням віртуальних валют [Електронний ресурс] / Р.О. Баранов. – 2015. – С. 29–37. – Режим доступу: www.e-ratp.academy.gov.ua/2015_2/6.pdf.
3. Галушка С.О. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку [Електронний ресурс] / С.О. Галушка, О.Д. Пакон // Молодий вчений. – 2017. – № 4(44), квітень. – С. 634–638. – Режим доступу: www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4/147.pdf.
4. Європейське банківське управління (European Banking Authority) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eba.europa.eu.
5. Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні": прийнятий Верховною Радою України 05.04.2001 № 2346-III: редакція від 06.11.2016 на підставі 1664-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
6. Інформаційний ресурс "Prosto Coin" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.prostocoin.com.
7. Інформаційний ресурс "Visual Capitalist" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.visualcapitalist.com.
8. Інформаційний ресурс "Телевізійна служба новин" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tsn.ua.
9. Криптовалютна біржа "BFX" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bitfinex.com.
10. Лист Національного банку України "Щодо віднесення операцій з віртуальною валютою / криптовалютою Bitcoin ..." від 08.12.2014 р. № 29-208 / 72889 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>.
11. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання криптовалют / М. Ліхачов // Forbes Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromna-charivnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut>.
12. Проект Закону України "Про обіг криптовалюти в Україні" 06.10.2017 № 7183 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
13. Проект Закону України "Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні" 10.10.2017 №7183-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
14. Сайт мережі Bitcoin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bitcoin.org.

Несен О.В., Цирук К.А.

Київський національний економічний університет імені Вади́ма Гетьмана

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАИНЕ И МИРЕ

Аннотация

Статья посвящена исследованию криптовалют как разновидности электронных денег и их роли в информационной экономике, сравнению основных типов и видов криптовалют и возможных угроз, связанных с их использованием. Определены пути влияния криптовалют на стабильность финансовой системы Украины.

Ключевые слова: криптовалюта, инновации, информационная экономика, финансовая сфера, риски, платежная система, биткоин, лайткоин.

Nesen O.V., Tsiрук K.A.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

PROBLEM ASPECTS OF USING CRYPTO-CURRENCIES IN UKRAINE AND THE WORLD

Summary

The article is devoted to the study of crypto-currencies as a kind of electronic money and their role in the information economy, to compare the main types and types of crypto-currencies and possible threats associated with their use. The ways of influence of crypto-currencies on stability of the financial system of Ukraine are determined.

Keywords: crypto-currencies, innovation, information economy, financial sphere, risks, payment system, bitcoin, lightning.